

Crkva sv. Franje – kamena ljepotica na Rasnu kod Širokog Brijega

*Pregledni rad / Review paper
Primljen/Received: 30. 8. 2018.;
Prihvaćen/Accepted: 7. 9. 2018.*

Mladen Glibić

Građevinski fakultet Sveučilišta u Mostaru, prof. dr. sc., dipl. ing. građ

Ivo Čolak

Građevinski fakultet Sveučilišta u Mostaru, prof. dr. sc., dipl. ing. građ

Ivan Dugandžić

Hrvatsko društvo čuvara baštine, Široki Brijeg

Sažetak

U prvom dijelu rada dana je povijest gradnje novog župnog stana i povijest gradnje crkve. Pripremni radovi započeli su 1935. godine, a gradnja crkve 1938. godine, da bi bila prekinuta za vrijeme Drugog svjetskog rata i u razdoblju iza njega, te nastavljena i završena u razdoblju od 1958. do 1961. godine.

U središnjem dijelu rada opisana je konstrukcija crkve. Zidovi crkve debljine 75 centimetara su dvoslojni od kamena. Unutarnji je sloj sazidan od lomljenog lokalnog kamena vapnenca u vapnenom mortu, dok je vanjski izrađen od pravilno klesanog pravokutnog kamena. Skoro cijeli vijenac izgrađen je od kamena, izuzev dijela koji je 1958. godine betonski nadograđen.

Ključne riječi: Crkva sv. Franje, Rasno, konstrukcija, kamen

Church of St. Francis - a stone beauty on Rasno near Široki Brijeg

Abstract

In the first part of this paper, the history of the construction of a new parish house and the history of the church construction, is given. Preparatory works began in 1935, the construction of the church began in 1938, interrupted during the Second World War and in the period behind it, and continued and ended in the period from 1958 to 1961.

In the central part of the work, the structure of the church is described. The walls of the church, 75 cm thick, are two-ply stonewalls. The inner layer is made of crushed local limestone, while the exterior is made of a rectangular stone. Almost the entire wreath was built of stone, except for the part that in 1958 was upgraded.

Keywords: church of St. Francis, Rasno, construction, stone

1. UVOD

Nakon što je biskup fra Anđeo Kraljević 6. svibnja 1872. godine odredio da se u Rasnu ustanovi samostalna župa za Rasno i okolna sela Dužice, Ledinac, Medvidoviće, Buhovo i Grljeviće, stvara se i podloga da ova župa dobije određeni prostor za vjerske obrede. Inače, u tom razdoblju se župa ponovno uspostavlja na Rasnu nakon dva stoljeća i nakon prvoga spomena župe još iz godine 1668. kada je biskup fra Marijan Lišnjić za rašanjskoga župnika postavio mladomisnika fra Miju Runovića iz Imotskog. (Te davne 1668. selo Rasno je spaljeno i uništeno nakon sukoba mletačkih i turskih četa na ovome području, a ostalo je nesrušenih i nespaljenih samo desetak kuća).

Godine 1876. župnik fra Ilija Skoko podiže župni stan. To je u stvari bila župna kuća na kat. Pored toga što je služila za misu i stanovanje, ova je kuća bila i školska učionica. Kuća je nekoliko godina kasnije pretvorena u jedan gospodarski objekt, a 1883. godine započinje gradnja novoga župnog stana s kapelom.

Nakon poduže gradnje 1892. godine dovršava se novi župni stan s kapelom. U prizemnom dijelu župnoga stana izgrađena je prostrana kapela u kojoj se služila sveta misa. Na katu su smješteni župni ured i župnikova soba uz još dvije gostinjske sobe. Inače, desetak godina kasnije u Rasnu se započela graditi i pučka škola (1901.), današnja Pučka škola Ivana Sopte u okviru širokobriješke Prve osnovne škole, koja će već 1906. započeti s radom. Ovo je najstarija školska zgrada u zapadnoj Hercegovini u kojoj se i danas održava nastava. Školska zgrada obnovljena je 1997. godine.

Godine 1935. započeli su pripremni radovi za gradnju crkve na Rasnu. Nakon tri godine započelo je zidanje župne crkve koja će se graditi sve do 1961. godine. Naime, nakon Drugoga svjetskog rata i višegodišnje stanke, 1958. započeli su radovi na dogradnji crkve da bi se ova kamena ljepotica konačno završila. U potpuno dovršenoj crkvi sv. Franje prva se sveta misa služila 1961. godine.

2. POVIJEST GRADNJE ŽUPNOG STANA

Graditeljske pripreme za prvi, stari župni stan započele su za prvoga rašanjskoga župnika fra Ilije Leke. Pripremni radovi za gradnju kapele kao što su paljenje klačine i klesanje kamena bili su djelomično izvedeni. Župnik fra Ilija Skoko je 1876. podigao stari župni stan na zemljištu koje mu je za župu darovala obitelj Musa. Kuća je podignuta potporom carskih 500 forinti, uz pomoć župljana i franjevačke zajednice. Jamstva i pomoć dao je i biskup Kraljević kupovinom određenih zemljišnih površina od osmanlijskih vlasnika. Opis stare župne kuće donosi Šematizam provincije : Kuća župska i ujedno štala za konja duga je 12 m i 28 cm, široka pako 7 m i 45 cm. Kuhinja duga 9 m, a široka 5 m i 85 cm.

Stara župna kuća bila je katnica. Imala je stepenište sa solarom (malim balkonom). Orijentacija kuće bila je sjever-jug. Tradicionalni pod od pletenog pruća, tzv. lise dijelio je kat od prizemlja. Svećenik je stanovao na katu. Očito je sve bilo izvedeno i raspoređeno na brzinu, te se stoga ova kuća brzo pokazala nepogodnom za stanovanje. Možda se malo pretjeruje kada se tvrdi da je bila kao špilja puna škorpiona i crva. Ipak se sve do dovršenja nove župne kuće s kapelom u njoj služila sveta misa. O tome imamo župnikovu molbu biskupu da dopusti u "pruglini", kako se zove neuređena prostorija, govoriti misu. Pored toga što je služila za stanovanje i misu, ova je kuća služila kasnije i kao školska učionica. Inače, u Rasnu se vrlo rano započelo s obrazovanjem mladih. Župnik fra Lovro Sopta je 1902. tražio učitelja za školu u Rasnu. Očito sam nije mogao više obavljati župničku i učiteljsku službu zbog lošeg zdravlja.

Nekoliko je godina kasnije ova stara župna kuća pretvorena u gospodarsku zgradu (štalu) koja je s vremenom postala vrlo trošnom. U njoj su za vrijeme Drugoga svjetskog rata klesari klesali kamen za župnu crkvu. Porušena je za župnikovanja fra Drage Pažina 26. veljače 1985. Nešto je ranije porušena i kuhinja koja se nalazila između stare i nove župne kuće.

Slika 1. Stara župna kuća porušena 1985.

Očito je stara župna kuća bila nedovoljna za potrebe župe i župnika. Najveći joj je nedostatak bio što nije imala veću kapelu za služenje svete mise. Tako se ljeti i za lijepih dana misa služila u groblju Kremenje. Drugi je razlog loša gradnja stare kuće. Stoga se već 1883. godine odlučilo graditi novi i veći župni stan s kapelom. O tome postoji i zapis: Nova kuća započeta graditi se (god. 1883.), duga je 16 m i 10 cm, široka pako 10 m. i 4 cm. Nova je kuća građena znatno kvalitetnije. Nakon duže gradnje kuća je dovršena 1892. godine za župnikovanja fra Luje Radoša. Tijekom gradnje u puku se pojavila želja da se novi župni stan, očito zbog veličine, pretvori u župnu crkvu. Čak je i biskup morao intervenirati da Rašnjane odvрати od toga nauma. Mještani su držali da je i stari stan bio dovoljno dobar za stanovanje. Zacijelo su ga uspoređivali sa svojim slamnatim kućama.

Župnik fra Marijan Miletić opisao je novi župni stan neposredno nakon izgradnje kao: prostran, čvrst i ugodan, sa prikladnom kućnom kapelom. Ovaj je stan služio svojoj svrsi više od 80 godina. U prizemlju je imao prostranu kapelu u kojoj se služila sveta misa za lošeg vremena i običnim danom sve do dovršenja župne crkve. U Hercegovini su se ionako župne kuće zvale kapelama jer su obično imale kapelu u sastavu kuće (Klobuk, Veljaci, Gradnići, Rakitno...). Na katu novog župnog stana bio je prostrani župni ured i župnikova soba, te još dvije gostinjske sobe. Sve do konačne izgradnje novog župnog stana kuhinja je bila prizemna kuća između starog i novog župnog stana. nešto dalje nalazila se još jedna gospodarska prostorija. Dakle, u vlasništvu župe u to su vrijeme bile ukupno četiri zgrade.

Slika 2. Stara župna kuća s kapelom (podignuta 1883.-1892., a obnovljena 1970./1973).

Novi je župni stan za vrijeme župnika fra Petra Vlašića od 1970. do 1973. potpuno preuređen i obnovljen. Projekt obnove izradio je ing. Z. Gutić, a izvedbu i nacрте izradilo je poduzeće Projektant iz Mostara. Nova je kuća građena s domaćom radnom snagom i lokalnim majstorima. O obnovi fra Petar Vlašić piše: S radom je započeto 28. srpnja 1971. Radilo se bratski i svojski, radilo se od jutra do noći. Radne grupe čak su brojale i preko četrdeset radnika... Radili su starci, mladići, djevojke, pa i djeca su dala svoj doprinos u gradnji. Ljudi su predano radili iz ljubavi prema vjeri i fratra. Radovi su dovršeni 1973. godine i u to je vrijeme ovaj stan bio jedan od najljepših u Hercegovini. Kada je riječ o preuređivanjima, obnavljanjima i okolišnim detaljima vrijedi istaknuti da se također puno toga uradilo i za vrijeme župnika fra Drage Pažina. Oko crkve je stvoren prostrani plato, uređeni su prolazi i zasađano je ukrasno bilje. Godine 1985. dograđena je gospodarska kuća s garažom i vrtom.

Slika 3. Novootkriveni ulaz u staru *kapelu* u sklopu nove župne kuće

Nova župna kuća više ne sadržava kapelu jer je župna crkva udaljena samo pedesetak metara. Na mjestu stare kapele danas su smješteni vjeronaučna dvorana, ulazno predvorje i župni ured. Inače, donedavni župnik fra Ivan Kvesić "otkrio" je ulaz u prvu župnu crkvicu, odnosno kapelu, u sklopu nove župne kuće. Ovaj se zazidani ulaz nakon skidanja fasade i sloja morta može vidjeti na slici 3. Kod novoga župnika fra Ante Kurtovića postoji dobra volja i želja da se izvrši restauracija ovoga ulaza kao i cijele stare kapele u vremenu koje slijedi. Ovako revitalizirana građevina zasigurno bi dobila još veće i baštinsko i povijesno značenje.

3. POVIJEST GRADNJE CRKVE

Prvi je spomen o gradnji crkve u Rasnu bila zamolba župnog ureda Biskupskom ordinarijatu u Mostaru za mogućnost uporabe dijela crkvenog novca za: nabavit alat za kopanje kamena za crkvu. Od tada se mogu pratiti svi napori i radnje koje su rašnjani podnijeli kako bi izgradili svoju crkvu. Mještani susjednih sela Dužica i Buhova odbili su sudjelovati u gradnji crkve u Rasnu uz obrazloženje da u svojim selima žele graditi crkvu. Pripreme za gradnju rašanjске crkve su se otegnule. Svake su se godine skupljali milodari za gradnju crkve, pa je tako 1934. skupljeno 8.925 dinara, a utrošeno je 2.875 dinara. Već je sljedeće 1935. godine prikupljeno 5.340 dinara. Za barut je potrošeno 590 dinara. Isto je tako milodar prikupljan i 1936. godine. Sljedeća 1937. bila je izdašnija jer je prikupljeno 13.836 dinara, a samo je malo nova bilo utrošeno.

Projekt crkve dugo vremena nije bio gotov. Župnik fra Tadija Beljan piše provincijalu 16. kolovoza 1938.godine: Na 19. VII. zatražio sam od vas plan za crkvu, ali do danas ne dobih. Izgleda, da bi se dalo nešto učiniti, jer sam od Preuzvišenoga dobio pismeno, da sva tri sela moraju zajednički praviti jer nema ni smisla ni izgleda, da bi se župa mogla cijepati. Dakle, ni tada još ništa nije bilo sigurno.

Današnja crkva u Rasnu ipak se započela zidati 1938. Stanovnici Dužica i Buhova ipak nisu pristali na biskupovu zapovijed. Također i početkom 1939. mještani Dužica i Buhova nisu radili na crkvi premda su se radovi zahuktali. Stoga je fra Tadija molio provincijala da im da ultimatum. Zidari su bili među ostalima Petar Bakula i Ante Petric iz Posušja. U tome razdoblju crkva je dozidana do glavnog vijenca, odnosno pokrova. Župnik fra Tadija Beljan zahtijevao je da gradnja bude što ljepša i kvalitetnija, a građevina što trajnija. Zbog ratnih događanja svi su radovi prekinuti. O tome piše "ratni" župni pomoćnik fra Janko Bubalo. Radovi se nisu mogli nastaviti jer jednostavno nije bilo hrane za radnike. Od dobivene pomoći iz Bjelovara uspjelo se tek prehranjivati kamenoklesare. Radovi na crkvi su stali.

Slika 4. Crkva u gradnji, 1941. godine

Nakon rata 1951. godine fra Marijan Zubac namjeravao je nastaviti s gradnjom crkve, ali mu je to tadašnja vlast zabranila. Čak je zbog svojih namjera kažnjen kraćim boravkom u zatvoru.

Godine 1958. za župnikovanja fra Rajka Radišića izradili su arhitekti fra Pio Nuić i ing. Jozo Dražić projekt dovršenja crkve. Veliki doprinos u gradnji dali su mještani cijele župe u novcu i radnoj snazi. Radovi su uz velike napore dovršeni 1961.

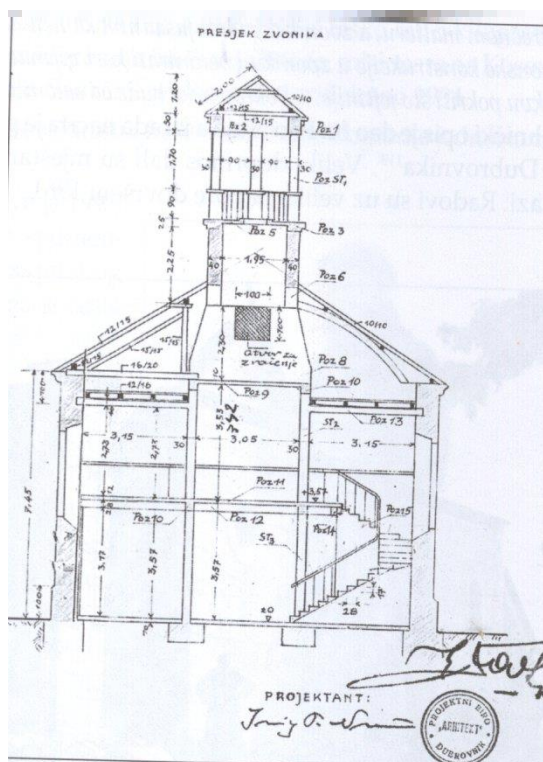
4. KONSTRUKCIJA I INTERIJER

U opisu radova i projektnoj dokumentaciji u projektu dovršenja crkve iz 1958. naznačeni su sljedeći radovi: *Dozidati dvije lastavice lomljenim kamenom u krečnom malteru, a zvonik dozidati fasadnim kamenom, betonirati kor, i druge potrebne betonske konstrukcije u zvoniku i betonirati kosi vijenac na lastavici i serklaž oko crkve... Crkvu pokriti što jeftinije... Pokrov neka bude od salonita a plafon može biti od lesonita.* Tehnički je opis dao fra Pijo Nuić, a izrada nacrtu povjerena je poduzeću Arhitekt iz Dubrovnika .

Rašanjnska je crkva skladna gradnja križnoga tlocrta kao na slici 5, a njezina orijentacija je istok-zapad. Duljina crkve iznosi 25,80 metara. a širina 11,35 metara. Polukružna je apsida dimenzija 5,60 metara sa 4,40 metra. Dvije postrane kapele su u stvari jednostavne niše širine 90 centimetara. Crkva ima betonski kor širine 3,75 metara. Zidovi crkve debljine 75 centimetara su dvoslojni. Unutarnji je sloj sazidan od lomljenoga lokalnog kamena vapnenca u vapnenom mortu, dok je vanjski izrađen od pravilno klesanoga pravokutnog kamena. Skoro cijeli vijenac izgrađen je od kamena izuzev dijela koji je 1958. godine betonski nadograđen. Također je od armiranog betona i polukružni zid iznad kora kojim je zatvoren bočni dio stropne konstrukcije.

Slika 5. Glavni ulaz u crkvu

Slika 6. Poprečni presjek na prednjem dijelu sa zvonikom

Crkva ima dvostrešni drveni krov koji se oslanja na drvenu konstrukciju stropa. Strop je bačvasti s lučnim daščanim remenatama na razmaku od oko 100 centimetara kao glavnim nosačima. Remenate su ujedno i oslonac podrožnicima krovne konstrukcije. Ušteda je razlog ovakvoga neuobičajenog načina rješavanja krovne konstrukcije. Zbog toga je krov izrađen bez očekivanih kosih "stolica" za koje je potreban veći prostor između stropne i krovne konstrukcije. Taj bi prostor povećao visinu crkve i tako je dodatno poskupio. Na dijelu krova iznad kora, gdje nema stropa, izvedena je klasična stolica kao oslonac krovnoj konstrukciji. Ispod stropa u srednjim trećinama lađe izrađene su čelične zatege od glatkih armaturnih šipaka profila 25 milimetara koje su usidrene u armiranobetonski vijenac zida.

Slika 7. Bočno pročelje rašanjske crkve

Zvonik crkve visine 16,40 metara dosta je nespretno izveden. Na njemu je zvono težine 350 kilograma pribavljeno 1988. godine. Sve do tada je zvono visjelo na gredama pokraj župne kuće. Staro je zvono kupio prvi župnik fra Ilija Leko i bilo je teško tek 5 kilograma. Drugo je zvono bilo dar fra Franje Brkića, misionara na Kosovu. Ono je puklo i odslužilo svoje. Sadašnje crkveno zvono elektrificirano je 1994. godine.

Slika 8. Pogled na ulaz i kor

Uz apsidu crkve s južne strane župnik fra Veselko Sesar dogradio jednostavnu sakristiju.

Od umjetnina u crkvi vrijedi istaknuti drveni oltar neoklasicističkog stila koji je donesen iz samostana na Humcu 1961. godine. Ovaj je oltar vjerojatno na Humac dospio iz Zagreba kao dar sestara Milosrdnica. Oltarna je slika djelo fra Mirka Ćosića. Od ostalih umjetnina vrijedi izdvojiti drveni kip sv. Franje, zaštitnika rašanjске župe. Kip je visok 170 cm i djelo je tirolskog kipara Ferdinanda Sutlessera. Vjerojatno je nabavljen nedugo nakon osnutka župe.

Slika 9. Glavni oltar prenesen iz stare crkve na Humcu

Godine 1983. fra Drago Pažin uspio je u ovu crkvu dobiti veliki kip Djevice Marije. Kip je star više od stotinu godina, a nekada se nalazio u Prigravici kod Subotice. Također su 1992. godine crkvi darovani pomalo predimenzionirani drveni kipovi sv. Josipa i Djevice Marije, a ovi su kipovi dar vjernika iz Passaua.

Slike 10.-11. Sadašnji izgled crkve sv. Franje na Rasnu, Grad Široki Brijeg

5. LITERATURA

1. Dugandžić, I. (2004): Širokobriješka baština, Matica hrvatska Š. Brijeg, Široki Brijeg, 2004.
2. Dugandžić, I., Sopta, J. (1999): Župa Rasno-Dužice, Matica hrvatska Široki Brijeg, Široki Brijeg, 1999.
3. Dugandžić, I. (2006): O nastanak grada Širokoga Brijega, Sto godina nove crkve na Širokom Brijegu, zbornik radova, Franjevački samostan Š. Brijeg, Široki Brijeg, 2006.
4. Bakula, P. (1867): Schematismus topographico-historicus Custodiae provincialis et Vicariatus apostolici in Hercegovina, Spalati, 1867.
5. Bakula, P. (1970); Šematizam fra Petra Bakule, Hercegovina prije 100 godina, s lat. preveo V. Kosir, Hercegovački franjevci Mostar, 1970.
6. Bakula, P. (1873): Schematismus topographico-historicus Vicariatus apostolici et Custodiae provincialis franciscano – missionariae in Hercegovina, Mostar, 1873.
7. Pandžić, B. (2000): Hercegovački franjevci, sedam stoljeća s narodom, ZIRAL, Mostar - Zagreb, 2001.
7. Jolić, R. (2012): Šematizam Hercegovačke franjevačke provincije, Hercegovačka franjevačka provincija, Mostar, 2012.
8. Šematizam Hercegovačke franjevačke provincije, Hercegovačka franjevačka provincija, Mostar, 1977.
8. Anđelić, P. (1999): Srednjovjekovne Humske župe, Mostar, 1999.
9. Bubalo, J. (1992): Apokaliptični dani, Matica hrvatska, Zagreb, 1992.